

Chiero
PŘESNÍDÁVKA

Chiero
PŘESNÍDÁVKA

Idi Amin

PEČENÁ KOZA

Příběh Otondeho Odery, kuchaře Idiho Amina

1.

Bratře, nejdřív mi řekni, jestli věříš v Boha? Jestli věříš v Ježíše Krista, který položil svůj život za naši spásu?

Jestli je to tak, jak říkáš, tak mi podej ruce a společně se pomodlíme. Pomodlíme se jako v dobách apoštolů.

Dobrý Bože, z jehož vůle a lásky všichni žijeme, který jsi mě zachránil před hyenami a útokem hrocha, který jsi mě vyrval z rukou stoupenců Idiho Amina, ačkoli mě už vlekli do svých hladomoren na schůzku se smrtí, Bože, který se na nás v tuto chvíli díváš, který vidíš, kdy se smějeme a kdy pláčeme, který nám dáváš na stůl jídlo: chléb a ryby jako v dobách našeho Pána, Ježíše Krista, a také rýži, kuřata, mrkev, kyjevský kotlet, přijmi naši vděčnost za všechny Tvé dary. Přijmi vděčnost za hosty, kteří přijeli, aby si vyslechli příběh mého neobyčejného života.

Bože, který jsi mně, chlapci ze vsi Rambug na břehu Velkého jezera, chudému Luovi, který nikdy nevychodil ani jednu třídu,

ba ani do žádné školy nebyl nikdy zapsaný, jehož matka si přivy-
dělávala praním pro bohatší sousedy a nikdy by ji nenapadlo, že
jednou bude spát v drahých hotelech a cestovat do ciziny, kterou
by nikdy ani ve snu nenapadlo, že její syn bude vařit pro prezi-
denty, že bude létat letadlem, že bude tisknout ruku prvním čer-
nošským vůdcům všech afrických zemí a oni budou tisknout tu
jeho a říkat mu „bratře“, Bože, který jsi mi dal tohle všechno –
auta, dobré oblečení – a později, ze dne na den, jsi mi zas všechno
vzal, abys mi ukázal, že na světě není nic kromě Tvojí lásky, dobrý
Bože, králi všech králů, chválíme Tě a velebíme.

2.

Z Kisumu, třetího největšího keňského města, po kterém se po-
tloukají prodejci tkaniček a smečky toulavých psů a ve kterém
řidiči motorkových taxíků zvaných boda boda čekají na zákaz-
níky, vyrážíme téměř za úsvitu. Jedeme po břehu Viktoriina je-
zera, obrovského jako moře a zneklidňujícího jako smrt; jeho
vlny dokážou obracet rybářské bárky břichem vzhůru. Doprovází
mě Julia Prusová, africká korespondentka Polského rozhlasu,
a Carl Odera, místní novinář, který pochází ze stejného kmene
jako kuchař, za nímž jedeme (mají dokonce i stejné příjmení,
ale to je pouze náhoda).

Jedeme za bývalým kuchařem Idiho Amina, diktátora Ugandy,
který své odpůrce házel krokodýlům.

Míjíme lodě natřené na žluto, zeleno, modro a černo, ozdobené
podobiznami oblíbených politiků, seriálových hvězd nebo Ježíše
Krista Spasitele. Konečně přijíždíme do vesnice, kde je země
rudá jako sražená krev. Tady odbočíme, jedeme ještě chvíli cestou
v barvě krve, až znovu odbočíme, a ještě jednou a znovu. Ptáci

zpívají jako šílení, větve drhnou o auto a my sjíždíme z kopce a parkujeme pod vysokým stromem, pod nímž na krabici od pomerančů sedí muž se vzhledem biblického patriarchy, obklopený rodinou. Je vysoký a hubený jako tráva na savaně, má vystouplé lícni kosti, a když přijdeme blíže, vidím taky dlouhé tenké prsty s velkými nehty. Blížím se ke stromu a muž vstane a stiskne mi ruku. Na zlomek vteřiny mám pocit, jako bych se shledal s příbuzným, kterého jsem dlouho neviděl.

Muž se vzhledem patriarchy je Otonde Odera. Jeho dlouhátánské prsty krájely maso, zeleninu a vařily rýži pro dva po sobě jdoucí prezidenty Ugandy. Jedním z nich byl Idi Amin, krvavý diktátor, o kterém se říká, že jedl lidské maso.

Vařil je Odera Aminovi? Jak je připravoval? S čím je podával?

A jak se s tím člověku žije?

Chci se ho na to zeptat. Ale jak?

Nevím. Zatím nevím. A nemám čas o tom přemýšlet, protože Odera mě hned zavede do domu, kde na zdi pod jednostrunnými houslemi visí černobílá fotografie ženy.

Je to jeho matka.

U ní to všechno začalo, takže má-li se rozhovor ubírat správnou cestou, musíme i my začít od matky. A od příběhu, který předurčil osud tohoto muže na celý život.

3.

Moje matka se jmenovala Teresa Anazová. Otec – Odera Ojode. Máma přede mnou porodila třináct dětí, ale všechny postupně umřely. Neštovice, malárie, černý kašel. Rodiče byli velmi chudí, na doktory neměli peníze.

Ani ode mě nikdo nečekal, že přežiju. Matka už měla velké břicho, když šla jednou navštívit svou sestru. Tetin manžel, Nyangoma Obiero, byl rybář a bydleli přímo na břehu jezera, ve vesnici Liunda. Strýček občas dával mým rodičům ryby. Matka za nimi chodila jednou za pár týdnů.

Z našeho domu je to k jezeru dost daleko, ale máma tam nechtěla zůstat přes noc, takže se vydala na zpáteční cestu, přestože se už stmívalo. Říkali jí: „Nechod', po cestě je plno hyen.“ Pár dní předtím vážně pokousaly jednoho muže.

Ale matka se rozhodla. A když se rozhodla, nenechala si to vymluvit. Rozloučila se, objala tetu, vzala uzlík s rybami a vydala se na cestu.

Šla a šla, až slunce zašlo za jezero a udělalo se chladněji. Nastala noc a ona šla dál.

Asi v polovině cesty se začala cítit špatně.

Porodila přede mnou třináct dětí, takže určitě věděla, co přijde.

Našla si dobré místo poblíž cesty. Lehla si na zem. Zůstala venku sama, daleko od lidí. Zatlačila. Ukázal se vrcholek hlavičky. Znovu zatlačila. A bylo po porodu. Když se rodí čtrnácté dítě, všechno jde mnohem snadněji.

Matka utrhla kus ostré trávy a přeřízla jí pupeční šňůru. Pak vytrhla ze země kaktus a díru po kořenech vystlala placentou. Zabalila mě do ní a sama si sedla vedle.

Zdálky slyšela vytí hyen. Byla si jistá, že ucítí krev a přijdou. Později mi mockrát říkala, že čekala na smrt. Moji. A také svoji. Zažila už tolik těžkých chvil, že byla připravená.

Hyeny sice celou noc kroužily kolem nás, ale nepřiblížily se. A já jsem neumřel.

Za úsvitu mě matka zabalila do nějakých hadrů a vydala se do vesnice. Když přišla, lidé nemohli uvěřit, že si nese živé nemluvně. Všichni se seběhli do našeho domu. Přišel taky moudrý stařec, který uměl léčit a znal budoucnost. Řekl: „Jestli se ho hyeny netkly, bude žít velmi dlouho.“

Stařec měl pravdu. Podívej, už je mi osmdesát let a můj život vydá za deset jiných.

4.

Žili jsme chudě, ale nevzpomínám si, že bych měl hlad. Nejčastěji jsme jedli jídla z manioku neboli kasavy s nějakou zeleninou. Maso jsme mívali výjimečně. Otec vždycky měl dvě nebo tři krávy, ale když už nějakou zařízl, tak všechno maso odvezl na trh: peníze jsme potřebovali, abychom zaplatili dluhy – pořád jsme si na něco půjčovali u sousedů.

Jídlo kmene Luo, ze kterého pocházím, je hodně podobné jídlu mzungů, tedy bělochů. Základem je vařená zelenina nebo maso. Mzungové jedí brambory, my maniok, kaši nebo rýži. Jenomže mzungům nestačí trocha kaše nebo manioku a kousek masa. Oni ještě musejí udělat zapečený sýr, dát na to zeleninu a maso předtím podusit na víně. Kuchyně mzungů je jídlo lidí, kteří chtějí dát najevo, že mají moc. Protože jídlo je moc, to jsem se naučil při vaření pro prezidenty. Když máš jídlo, máš i ženy, máš peníze, máš obdiv lidí. Můžeš mít, co si jen usmyslíš.

Naše jídlo je jídlo lidí, kteří znají hlad. Nikomu nic nedokazuješ. Jíš, abys měl sílu na další práci.

Dokud jsem bydlel s rodiči, zkoušel jsem různé práce. Nejdřív jsem trochu muzicíroval – hrál jsem na orutu, to je druh houslí oblíbený mezi lidmi kmene Luo: táhneš smyčcem po jedné struně a nástroj opíráš o bok. Vydělával jsem si na svatbách a při jiných důležitých událostech.

Pak si mě vzal strýček k sobě na loď jako rybáře. Plavil jsem se s ním asi dva roky.

Jednoho dne na nás zaútočil hroch. Zdátky jsme viděli, jak plave. Vzteklý hroch je mnohem horší než krokodýl, ve vodě je hodně rychlý. Připlaval, převrátil nám loď, bezmocně jsme leželi každý na jinou stranu. Je to zázrak, že se nám tehdy nic nestalo, protože ten hroch už předtím zabil několik lidí a všichni rybáři kolem jezera se ho báli.

Po útoku hrocha jsem strýčkovi řekl:

„Nepřežil jsem jako jediný ze čtrnácti dětí, abych teď umřel, kdyby se vrátil.“

Strýček uznal, že mám pravdu. Jeden z jeho synů, Sylvester, pracoval v Kampale v Ugandě, v klubu, do kterého chodilo hodně mzungů. Strýček mi navrhl, abych nasedl na parník a plul do Kampaly, našel ten klub a Sylvester mi určitě pomůže najít práci.

Pro nás, kmen Luo, jsou rodinné vztahy velmi důležité. Víš, že bývalý americký prezident, Barack Obama, je taky Luo? Jeho otec pochází z vesnice, která leží dvacet kilometrů odsud. A Obama dokonce, přestože tu nikdy nežil, často pomáhá své rodině. Takže jsem věděl, že Sylvester mi pomoc neodmítne.

Nasedl jsem na loď z Kisumu do Entebbe, a když jsem doplul, jel jsem rovnou za bratrancem.

Ten klub v Kampale byl důležitým místem pro mzungy, protože hodně lidí, které zaměstnávala britská vláda v Ugandě, by-

dlelo prvních několik týdnů v hotelu vedle něj, než se jim podařilo najít vhodný dům k pronájmu. Bratranec tam pracoval jako groundman, zametal podlahu.

Z našeho shledání měl radost, hned šel za manažerem a zařídil mi práci pomocníka číšníků. Neuměl jsem ani slovo anglicky, ale naštěstí jsem to nepotřeboval. Měl jsem se jen usmívat a nosit jídlo z kuchyně na sál.

A hroch? Po nějaké době prostě zmizel. Lidé říkají, že to musel být duch válečníka, který se vrátil pomstít se svým nepřítelům.

5.

Abych se dozvěděl o kmeni Luo víc, jedu s Julií a Carlem za starou mámou Sarah Obamovou, pětadevadesátiletou filantropkou známou bojem proti AIDS a peněžními sbírkami na vzdělání pro děti z okolních vesnic. Její obec, Kogelo, leží, co by kamenem dohodil od domu kuchaře Otondeho Odery. Právě odtud se Barack Obama starší vydal na studia do Spojených států.

Na její usedlost nás vpouští strážce placený keňskou vládou. Nejenže tu pracuje, ale zároveň tu i s celou rodinou bydlí, jeho domeček stojí hned vedle vjezdové brány. Kontroluje naše doklady, ptá se na účel návštěvy u mámy Sarah, a když proceduru dokončí, ukáže mi místo, kde leží hroby praotců rodu – dědečka a otce čtyřicátého čtvrtého prezidenta Spojených států.

Jdu se jim poklonit.

Vedle jednoduchých teracových desek, pod nimiž leží ostatky vážených předků, se pasou dvě černobílé krávy. Další bučí v nedalekém kravině – před dvěma dny se poprvé otelila a asi se z toho dojmu ještě nevzpamatovala. Pod nohama nám běhají slepice,

nad hlavami poletují motýli. Na místě, odkud klan Obamových pochází, panuje venkovsky ospalá nálada.

Babička Obamová se právě vzbudila z poledního spánku, oblékla si šaty s africkým vzorem a přijala nás na terase svého domu. Byla třetí manželkou Jaduonga Obamy. V jejích žilách nekoluje stejná krev, ale bývalý prezident ji přesto oslovuje „babičko“.

„Jaduong byl mnohem starší než já,“ říká máma Sarah Obamová. „Bylo mi devatenáct, když jsme se brali, a jemu přes čtyřicet. Taková byla tehdy doba. Dívka si manžela nevybírala. Přišla jagam, dohazovačka, a řekla rodičům: Ten a ten muž má zájem o vaši dceru, co vy na to?“

To bylo v roce 1941, lidi v téhle oblasti Keni teprve před pár lety viděli první letadlo. V luo, jazyce našeho kmene, ho nazvali dege, a jakmile se v nějaké rodině narodilo dítě, pojmenovali ho taky Dege. Na počest letadla, že je to takový nezvyklý vynález. Když se objevily první lžice, lidi taky pojmenovávali děti na jejich počest: Ojiko. Nebo Asande na počest talíře.

To však neznamená, že by Luové byli nevzdělaní. Naopak. Mají pověst nejvzdělanějšího kmene v celé východní Africe. Když má někdo peníze, nekoupí si auto ani zlato, ale přemýšlí, do jaké školy by poslal dítě. Když jsi jel za mnou, viděl jsi děti v uniformách, že? Všechny chodí do školy. Luové touží po vědomostech.

Totéž udělal můj muž. Poslal děti do Ameriky, aby se tam vzdělávaly. Barack by se nedostal tak vysoko nebýt toho, že Luové tolik dbají na vzdělání.

S manželem jsem měla dobrý život a dodnes si myslím, že nikdo tak dobře neporadí, koho si vzít, jako dohazovačka. Jistě, Obama byl starší a já jsem byla jeho třetí žena, ale on vypadal

skvěle a byl v dobré kondici. Takže jsme měli hezký život, jenže nikdo nežije věčně. Už téměř čtyřicet let jsem sama.

Ale počkej, počkej... Něčemu tady nerozumím...“ Nevlastní babička Baracka Obamy se teatrálně odmlčí. „Proč se mě tak vyptáváš na mého zesnulého muže? Chceš mě snad požádat o ruku?“

6.

Nad domem Otondeho Odery pomalu zapadá slunce, takže se přesuneme od starého stromu do domu. Obydlí je postavené z cihel vypálených z místní hlíny, jejíž krvavý odstín po vysušení na slunci přechází do krémově hnědé. Zdi budovy jsou popraskané, škvírami je dokonale vidět celé okolí. Plechová střecha při každém silnějším poryvu větru lomozí, jako by nám každou chvíli měla spadnout na hlavu.

Ale nepadne.

Sedneme si kolem stolu, pijeme čaj a posloucháme dál.

Otonde Odera:

Práci v klubu jsem měl rád. Jsem přirozeně pracovitý, a tak jsem v každé volné chvíli pomáhal ještě ostatním. Tu jsem někomu odnesl kufr, tu jsem pomáhal uklízet, tu jsem vyměnil rozbitou žárovku v hotelovém pokoji. Byl jsem oblíbený a po několika měsících se mě jeden manželský pár mzungů, Robertsonovi, zeptal, jestli nechci změnit práci a jít k nim pracovat jako samba boy. Tedy zahradník.

Pro kluka jako já byla práce samba boye, nebo prostě boye, protože tak se mladým klukům, kteří pracovali v domech mzungů,